

Gaya Bahasa Amr Bagi Konteks Haji Dalam Surah Al-Baqarah

Syakirah Bt Rifa 'in@Mohd Rifain
syakirah_rifain@yahoo.com
Universiti Malaya

Mat Taib Bin Pa
mattaib@um.edu.my
Universiti Malaya

Rosni Samah
rosni@usim.edu.my
Universiti Sains Islam Malaysia

ABSTRAK

Kajian ini membincangkan gaya bahasa *amr* berkaitan haji yang merangkumi umrah dalam surah al-Baqarah. Kajian ini mempunyai dua objektif utama, iaitu yang pertama untuk mengenalpasti bentuk dan tujuan *amr* dan yang kedua untuk merumuskan mesej tersirat daripada kepelbagai bentuk *amr* bagi konteks haji yang merangkumi umrah dalam surah al-Baqarah. Kajian ini merupakan kajian kualitatif yang dianalisis menggunakan teknik analisis teks berdasarkan konteks ayat dengan menggunakan tafsir-tafsir yang berkaitan dari ulama silam dan moden. Bagi objektif pertama kajian ini menggunakan Teori °Abbas (1997) manakala objektif kedua pula menggunakan Teori al-Awsiy (1988) dan al-Zuhayli (1991). Dapatkan kajian menunjukkan bahawa konteks haji dan umrah mempunyai dua bentuk *amr* iaitu *fi'l amr* dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*. Manakala terdapat tiga tujuan *amr* bagi konteks ini iaitu wajib, *tahdid* atau amaran dan sunat. Seterusnya bagi mesej tersirat kepelbagai bentuk *amr* kajian ini merumuskan bahawa *fi'l amr* digunakan sebagai arahan yang sangat tegas dan kuat yang menunjukkan kesungguhan untuk menjelaskan perkara-perkara asas dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* pula bersifat kelembutan kerana ia melibatkan perkara yang sukar. Secara kesimpulannya, kepelbagai bentuk *amr* yang digunakan mengikut konteks dan situasi tertentu mempunyai keunikan dan mesej tersirat yang tersendiri. Ini merupakan satu dapatan baru dan kajian ini boleh dilanjutkan lagi dalam surah lain selain al-Baqarah.

Kata kunci: Balaghah; gaya bahasa *amr*; haji dan umrah; *al-Baqarah*

Analysis of the Language Style of *Amr* in the Context of Hajj in Surah Al-Baqarah

ABSTRACT

This study discusses on the language style of *amr* concerning *hajj*, encompassing *umrah* as revealed in surah al-Baqarah. This study addresses two main objectives; firstly, to identify the form and functions of *amr* and secondly, to summarize the implicit meaning of the diverse forms of *amr* in the context of *hajj* including *umrah* in surah al-Baqarah. The study is designed using qualitative approach by employing text analysis based on Quranic exegeses by traditional and modern scholars. °Abbas (1997) Theory is applied for the first objective and the remaining objective is based on the Theory of al-Awsiy (1988) and al-Zuhayli (1991). The findings of the study regarding *hajj* and *umrah* encompassed two forms of *amr*,

which are *fi'l amr* and *uslub khabariy* which means *insyaiy*. Three purposes of *amr* are discovered within this context and they are obligatory (*wajib*), warning (*tahdid*) and *sunnah*. With regards to the diverse types of indirect meaning of *amr* forms, this study found that *fi'l amr* is used as a strong and firm way to reflect the intensity of command in explaining fundamental matters. *Uslub khabariy* which is referred to as *insyaiy*, is used subtly because it involves complicated matters. In conclusion, the forms of *amr* that have been used in specific contexts and circumstances have its own unique and implicit meanings. Thus, it is a good starting point to extend the scope of the present study to include other surah besides al-Baqarah.

Keywords: Balaghah; the language style of *amr*; *hajj*, *umrah*; al-Baqarah

PENGENALAN

Al-Quran menjadi rujukan bagi manusia untuk dijadikan panduan kerana di dalamnya terkandung mesej Allah SWT yang berupa hukum dan syariat-Nya seperti firman Allah SWT dalam surah *al-Ra'ad* ayat 37:

وَكَذِلِكَ أَنْزَلْنَا هُكْمًا عَرَبِيًّا

“Dan demikianlah Kami menurunkan al-Quran sebagai hukum dalam bahasa Arab”

Bahasa Arab yang merupakan bahasa yang unggul telah dipilih oleh Allah SWT sebagai bahasa al-Quran dengan keistimewaannya yang tidak boleh ditandingi. Perkataan-perkataannya yang mempunyai kekuatan makna menjadikannya mampu memenuhi setiap maksud yang ingin disampaikan. Nabi Muhammad saw meletakkan bahasa ini sebagai bahasa utama agama Islam kerana baginda adalah sefasih-fasih bangsa Arab. (Wan Azura et al, 2006).

Al-Quran sememangnya tidak dapat ditandingi baik dalam susunan katanya atau dalam pilihan setiap kata dan hubungannya dengan yang lain atau pun makna yang terkandung di dalamnya. Walaupun semakin tinggi ilmu seseorang dalam bahasa Arab sama ada dari segi bahasa, sastera dan sebagainya tetap tidak dapat menandingi al-Quran (Hamka, 2015). Ia juga mengandungi pelbagai rahsia dan khazanah agung yang menjadi tumpuan serta penyelidikan sepanjang zaman. Segala aturan dan *manhaj* yang termaktub di dalamnya menjadi pegangan sehingga hari kiamat. Terdapat berbagai-bagai topik dan perbincangan yang dinyatakan di dalamnya (Muhammad Khairul Anuar, 2016). Selain itu, penggunaan al-Quran juga tidak terhad kepada bidang-bidang khusus yang dikaitkan secara langsung dengan ilmu-ilmu Islam, bahkan penggunaannya telah memasuki bidang-bidang sains lain seperti perubatan, astronomi, psikologi dan sebagainya. Hal ini kerana al-Quran mempunyai kekuatan nilai universal dan ajarannya mampu menyuluh seluruh aspek kehidupan terutama di bidang ilmu pengetahuan (Zamri Rajab et al., 2011).

Adalah menjadi suatu yang dipersejuki ramai bahawa para ulama nahu, bahasa dan balaghah telah mengambil idea dari al-Quran untuk mencipta kaedah-kaedah nahu, kalimah bahasa dan peraturan balaghah (Al-Husaini, 1985).

Ilmu balaghah telah memperlihatkan rahsia kemukjizatan al-Quran berdasarkan kajian gaya bahasanya dengan penyampaian makna yang berbeza. Ia merupakan suatu disiplin ilmu yang berlandaskan kepada kejernihan jiwa dan ketelitian dalam menghayati keindahan dan penjelasan perbezaan yang samar antara pelbagai *uslub* (Husni, 2017).

Antara tajuk penting perbincangan ilmu balaghah ialah *uslub khabariy*, *insya'iy*, *qasr* dan sebagainya. *Uslub* atau gaya bahasa ialah satu cara atau bentuk penyampaian yang digunakan oleh penulis atau penutur bagi menyampaikan hasrat dan maksud yang terpendam di dalam dirinya dengan gaya bahasa tersendiri. *Uslub* yang

digunakan oleh seseorang berbeza antara satu dengan yang lain berdasarkan kepada kekuatan peribadi, pengalaman, persekitaran dan lain-lain. Oleh kerana itulah setiap penyampaian memerlukan *uslub* yang tertentu (Abdul Wahid, 2006). Hal ini kerana *uslub* yang sesuai dalam sesuatu ungkapan akan memainkan peranan dalam menyampaikan mesej dengan berkesan seperti yang terkandung dalam al-Quran (Roslan et al, 2012). Antara gaya bahasa penting yang dibincangkan dalam balaghah ialah *amr*.

PERMASALAHAN KAJIAN

Amr bermaksud perintah dan dalam terminologi ilmu balaghah *amr* ialah tuntutan supaya melaksanakan sesuatu perbuatan yang disampaikan oleh pihak yang lebih tinggi kedudukannya kepada pihak yang lebih rendah (‘Abbas, 1997).

Kebiasaannya *amr* dibincangkan dari sudut bentuk dan tujuan. Dalam konteks bentuk *amr*, ‘Abbas (1997) menyebut ia mempunyai lima bentuk, iaitu *fi'l amr*, *ism masdar*, *fi'l mudari'* yang dimasuki *lam amr*, *ism fi'l* dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*. Sementara tujuan *amr* pula, mengikut ‘Abbas (1997) mempunyai dua puluh tujuan termasuk tujuan tersurat atau *hakiki* dan tujuan tersirat atau *majazi*. Persoalan yang menarik perhatian penulis ialah apakah bentuk dan makna-makna *amr* yang terdapat dalam surah al-Baqarah bagi konteks haji dan umrah? Adakah semua ayat *amr* bagi konteks tersebut mempunyai makna *hakiki* dan *majazi*? Penulis memilih surah al-Baqarah kerana ia mengandungi bilangan *amr* yang banyak, iaitu seribu perintah sebagaimana yang dinyatakan oleh Ibn Kathir (1999) bahawa sebahagian ulama' menjelaskan surah al-Baqarah mengandungi seribu khabar berita, seribu perintah dan seribu larangan. Di samping itu, surah al-Baqarah juga mempunyai semua bentuk *amr* secara amnya, malah yang menariknya terdapat beberapa tajuk yang lebih daripada satu bentuk seperti haji dan puasa yang menjadikannya menarik untuk dikaji.

Dari sudut lain, terdapat dua bentuk *amr* digunakan dalam konteks haji dan umrah, iaitu *fi'l amr* dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*. Persoalannya ialah apakah perbezaan antara bentuk *amr* dalam konteks tersebut? Apakah mesej atau rahsia di sebalik perbezaan penggunaan bentuk *amr*? Inilah persoalan-persoalan yang akan dijawab dalam kajian ini.

Justeru, kajian ini bertujuan untuk mengenalpasti bentuk dan tujuan *amr* dan untuk merumuskan mesej tersirat kepelbagaiannya bentuk *amr* bagi konteks haji dan umrah dalam surah al-Baqarah.

KAJIAN LITERATUR

Ulama balaghah telah membincangkan *amr* dari sudut bentuk dan tujuannya. Dalam konteks bentuk *amr*, al-Hasyimi (2008) menyebut bahawa bentuk *amr* terbahagi kepada empat bentuk iaitu *fi'l amr*, *ism masdar*, *fi'l mudari'* yang dimasuki *lam amr* dan *ism fi'l*. Manakala ‘Abbas (1997) menyebut ia mempunyai lima bentuk dengan tambahan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*. Justeru, penulis bersetuju dengan pendapat ‘Abbas yang menyatakan ia mempunyai lima bentuk *amr* kerana ia lebih terperinci, lengkap dan merangkumi semua jenis *amr* dan juga digunakan oleh hampir semua pengkaji. Bentuk-bentuk tersebut secara terperinci sebagaimana di bawah:

BENTUK-BENTUK AMR

Bentuk-bentuk atau *sighat* lafaz *amr* ialah (‘Abbas, 1997):

1. *Fi'l amr* iaitu kata kerja perintah. Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-Baqarah ayat 43 iaitu,

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَإِذْ أُتُوا الْزَّكَوَةَ وَأُرْكِعُوا مَعَ الْرُّكُعِينَ ٤٣

“Dirikanlah solat dan tunaikanlah zakat serta rukuklah bersama orang yang rukuk”

Lafaz اقيموا (dirikanlah), اتوا (tunaikanlah) dan اركعوا (arkanlah) dalam ayat tersebut adalah berbentuk *fi'l amr*.

2. *Ism masdar* iaitu gantian *fi'l amr*. Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-Isra' ayat 23 iaitu,

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَاهُ وَبِالْوَلْدَيِّنِ إِحْسَانًاً

“Tuhanmu telah memerintahkan supaya kamu jangan menyembah selain Dia dan berbuat baiklah kepada ibubapa”

Lafaz احساناً dalam ayat tersebut ialah *masdar* yang mengganti *fi'l amr* yang bermaksud berbuat baiklah.

3. *Fi'l mudari'* yang dimasuki *lam amr* sebagaimana firman Allah SWT dalam surah at-Talaq ayat 7 iaitu,

لَيُنْفِقُ دُونَ سَعَةٍ مِّنْ سَعْتِهِ

“Orang yang mampu hendaklah menafkahkan mengikut kemampuannya”

Lafaz لينفق adalah *fi'l mudari'* yang dimasuki *lam amr* dan bermaksud *hendaklah menafkahkan*.

4. *Ism fi'l* iaitu kata nama kerjaan. Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-Maidah ayat 105 iaitu,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ

“Wahai orang-orang yang beriman, jagalah dirimu”

Lafaz عليكم dalam ayat ini adalah *ism fi'l*, yakni bentuknya bukan *fi'l* tetapi ertiannya sama dengan *fi'l* yang bermaksud *jagalah*.

5. *Uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* ialah ayat penyata yang mengandungi makna suruhan. Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-Baqarah ayat 228 iaitu,

وَأَلْمُطَافِثُ يَتَرَبَّصُونَ بِأَنفُسِهِنَّ لَنَّهُمْ قُرُونٌ

“Wanita-wanita yang ditalaq (*hendaklah*) menahan diri (*menunggu*) sehingga tiga kali suci”

Ayat tersebut adalah ayat penyata yang menyatakan bahawa wanita yang ditalak itu menunggu sampai tiga kali suci. Akan tetapi ayat tersebut memberi maksud suruhan, iaitu wanita-wanita yang ditalak hendaklah menunggu *iddahnya* sehingga tiga kali suci.

TUJUAN-TUJUAN AMR

Amr juga mempunyai tujuan atau maksud secara langsung dan tidak langsung. Tujuan atau makna secara langsung yang diistilahkan sebagai makna *hakiki* atau tersurat menunjukkan makna suruhan secara jelas, sebagaimana firman Allah SWT dalam surah al-Baqarah ayat 43:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَإِنْ شَاءُوا لِرَكْعَةٍ وَأَرْكَعُوا مَعَ الْرُّكْعَيْنَ ٣٤

“Dan dirikanlah kamu akan sembahyang dan keluarkanlah zakat, serta rukuklah kamu semua (berjemaah) bersama-sama orang-orang yang rukuk”

Perkataan **أَقِيمُوا** (dirikanlah), **إِنْ شَاءُوا** (tunaikanlah) dan **أَرْكَعُوا** (rukuklah) dalam ayat tersebut merupakan *fi'l amr* yang jelas menunjukkan makna perintah supaya mendirikan solat dan menunaikan zakat.

Berbeza pula denga makna *majazi* atau makna tersirat. Dalam konteks tertentu kalimah *amr* terkadang menyimpang dari makna asalnya, sebaliknya menunjukkan makna-makna lain, antaranya ialah makna *irsyad* (bimbingan), *tamanni* (angan-angan), *ibahah* (harus), *takhyir* (pilihan) dan *tahdid* (ancaman) dan sebagainya. Ia disebut sebagai makna secara tidak langsung atau *majazi*.

Contohnya sebagaimana firman Allah SWT dalam surah Fussilat ayat 40:

أَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٤٠

“Lakukanlah apa yang kamu suka, Sesungguhnya Allah Maha melihat apa yang kamu lakukan (dan akan membalaunya)”

Ayat ini bukanlah menyuruh supaya melakukan apa sahaja yang disukai sebagaimana difahami secara tersurat, tetapi ia merupakan larangan daripada melukannya yang difahami secara tersirat.

Abdul Fattah Fayyud (2013) menyebut bahawa *amr* mengandungi 11 tujuan iaitu *al-ibahah*, *at-takhyir*, *at-tahdid*, *at-tacjiz*, *al-ihanah wa at-tahqir*, *at-taswiyah*, *at-tamanni*, *ad-du'a*, *al-iltimas*, *al-irsyad* dan *al-ikram*. Abdul Aziz ‘Atiq (2009) pula menyebut tujuan *amr* mempunyai 17 tujuan dengan tambahan *at-takwin*, *at-talhif*, *at-ta'ajjub*, *an-nadb*, *at-taslim*, *al-wujub* dan *al-khabar*. Kemudian al-Hasyimi (2008) menyebut ia mengandungi 18 tujuan dengan empat tambahan yang berbeza iaitu *ad-dawam*, *al-i'tibar*, *al-izn* dan *at-ta'dib*.

Manakala ‘Abbas (1997) menjelaskan bahawa terdapat lima belas tujuan *amr* mengikut sarjana balaghah dan sebelas tujuan *amr* mengikut para ulama *fiqh* untuk menentukan sesuatu hukum. Walau bagaimanapun berlaku beberapa pertindihan antara tujuan *amr* yang disebut oleh sarjana balaghah dan *fuqaha*. Setelah digabungkan kedua-duanya maka terdapat dua puluh tujuan *amr* iaitu:

1) *Du'a*

Du'a bermaksud permohonan hamba kepada Tuhan. Contohnya firman Allah SWT dalam surah *as-Sod* ayat 35 iaitu,

رَبِّ أَغْفِرْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِ دِيْنِ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَابُ ٣٥

“Ya Tuhan, ampunilah aku dan anugerahkanlah kepadaku kerajaan yang tidak dimiliki oleh seorang juapun sesudahku, sesungguhnya Engkaulah Yang Maha Pemberi”(As-Sod: 35)

2) *Al-iltimas* (permintaan)

Al-iltimas bermaksud permintaan dari orang yang sama taraf atau sama kedudukannya. Contoh *al-iltimas* ialah sebagaimana contoh berikut,

أَعْطِنِي الْكِتَابَ

“Berikan padaku buku itu”

3) *Al-irsyad* (panduan)

Al-irsyad bermaksud memberi panduan supaya dapat menyelesaikan sesuatu masalah seperti firman Allah SWT dalam surah al-Baqarah ayat 282 iaitu,

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُم بِدِيْنِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَأَكْتُبُوهُ

“Hai orang-orang yang beriman, apabila kamu berhutang hingga masa yang ditetapkan, hendaklah kamu menulisnya”

Al-irsyad adalah suruhan yang bersifat mendidik. Dalam ayat tersebut, Allah SWT mendidik manusia supaya mencatat hutang kerana cara tersebut lebih dipercayai dan dapat menghindarkan perbalahan. Tetapi melakukan yang demikian itu tidak sampai wajib hukumnya.

4) *Al-i'tibar* (pengajaran)

Al-i'tibar adalah perintah yang bertujuan untuk memberi pengajaran. Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-An'am iaitu,

أَنْظُرُوا إِلَى ثَمَرَةَ إِذَا أَثْمَرَ مَرْوِيَّةً

“Perhatikanlah buahnya di waktu pohonnya berbuah, dan perhatikanlah ketika ia masak”(Al-An'am: 99)

5) *At-takhyir* (pilihan)

At-takhyir bermaksud memilih antara dua perkara untuk melakukan atau meninggalkannya. Contoh *at-takhyir* ialah:

تَزُوَّجُ أَمِينَةً أَوْ أَخْتَهَا

“Kahwinilah Aminah atau kakaknya”

Amr bagi ungkapan تزوج adalah perintah supaya memilih salah satu daripada keduanya kerana tidak sah sekiranya mengahwini kedua-duanya.

6) *Al-ibahah* (harus)

Al-ibahah bermaksud mengharuskan dan ia merupakan pemberian pilihan sama ada ingin melakukan atau tidak. Contohnya sebagaimana Allah SWT berfirman dalam surah al-Baqarah ayat 187 iaitu,

وَكُلُوا وَأْشَرِبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ أَلْخَيْطُ أَلْأَبْيَضُ مِنَ أَلْخَيْطِ أَلْأَسْوَدِ
مِنَ أَلْفَجِرِ

“Dan makan dan minumlah hingga jelas bagimu benang putih dari benang hitam, yakni fajar...”

Amr dalam ayat di atas di **كُلوا** (makan) dan **اشربوا** (minum) bukan memberi pengertian wajibnya makan dan minum pada malam hari bagi orang yang berpuasa. Tetapi hanya semata-mata membolehkan dan mengharuskan untuk makan dan minum sampai terbit fajar bagi orang yang berpuasa. Ia juga dibolehkan memilih salah satu sama ada makan atau minum atau kedua-duanya sekali.

7) *Ad-dawam* (berterusan)

Ad-dawam bermaksud perkara yang diminta itu berterusan sebagaimana firman Allah SWT dalam surah al-Fatiyah ayat 6 iaitu,

أَهْدَيْنَا الْصِّرَاطَ أَلْمُسْتَقِيمَ ٦

“Tunjukkanlah kami jalan yang lurus”

8) *At-ta' dib* (mendisiplinkan)

At-ta' dib bertujuan untuk mendidik atau mendisiplinkan seseorang. Contoh *at-ta' dib* adalah seperti ayat di bawah:

يَا غَلامٌ ! سَمِّ اَللَّهَ، وَكُلْ بِيمِنِكَ، وَكُلْ مَا يَلِيكَ

“Wahai kanak-kanak, sebutlah nama Allah, makanlah dengan tangan kananmu dan mulalah makan dengan apa yang paling dekat dengannya”

9) *At-tacajjub* (hairan)

Contohnya firman Allah SWT dalam surah Al-Isra' ayat 48, iaitu:

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ أَلْأَمَّ ثَالَ فَضَلَّوْا فَلَا يَسْتَطِعُونَ سَيِّلًا ٤٨

“Lihatlah (Wahai Muhammad) bagaimana mereka menyifatkan Engkau dengan yang bukan-bukan, maka dengan sebab itu mereka sesat, sehingga mereka tidak dapat mencari jalan kebenaran”

10) *At-tahdid* (ancaman) atau *al-inzar* (amaran)

At-tahdid bermaksud memberi ancaman dan amaran kepada orang yang diperintahkan atau diujarkan sebagaimana firman Allah SWT dalam surah Fussilat ayat 40:

أَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٤٠

“Lakukanlah apa yang kamu suka, Sesungguhnya Allah Maha melihat apa yang kamu lakukan (dan akan membalaunya)”

Contoh lain firman Allah SWT dalam surah az-Zumar ayat 8):

قُلْ تَمَّتْ بِكُفَّارَكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ٨

Katakanlah: “Bersenang-senanglah kamu dengan kekafiranmu itu untuk sementara waktu, sesungguhnya kamu termasuk penghuni neraka”

11) *At-tamanni* (angan-angan)

At-tamanni bermaksud angan-angan atau mengharapkan sesuatu yang disukai tetapi tidak mungkin dapat dicapai. Menurut al-Hasyimi (2008), dalam terminologi ilmu Balaghah *at-tamanni* adalah menghendaki sesuatu yang diinginkan tetapi tidak mungkin dapat dicapai atau mengharapkan sesuatu yang diingini yang boleh dicapai tetapi ia amat sukar. Contoh *at-tamanni* yang tidak boleh dicapai ialah,

أَلَا لَيْتَ الشَّيْبَ يَعُودُ يَوْمًا فَأَخْبُرْهُ بِمَا فَعَلَ الْمُشَيْبُ

“Andai masa muda boleh kembali lagi, pasti aku akan beritahu mereka apa yang aku alami di masa tuaku”

Contoh *at-tamanni* yang sukar dicapai sebagaimana firman Allah SWT dalam surah al-Qasas, ayat 79 iaitu,

بِلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُرُونٌ إِنَّهُ لَذُو حَظٍ عَظِيمٌ ٧٩

“Alangkah baiknya kalau kita ada kekayaan seperti yang diberikan kepada Qarun! Sesungguhnya Dia adalah seorang yang bernasib baik”

12) *Al-ihanah* atau *at-tahqir* (penghinaan) atau *at-taubikh* (celaan)

Al-ihanah dan *at-taubikh* ialah satu suruhan yang bertujuan untuk menghina dan menjatuhkan air muka. Contohnya firman Allah SWT dalam surah Ad-Dukhan ayat 49:

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ أَلْعَزِيزُ أَلْكَرِيمُ ٤٩

“Rasalah sesungguhnya kamu manusia yang mulia”

Dalam ayat ini Allah SWT berkata kepada orang kafir yang masuk neraka “rasalah” sebagai penghinaan terhadap mereka.

13) *At-ta‘jiz* (melemahkan)

Contohnya Firman Allah SWT dalam surah Al-Baqarah ayat 23:

فَأَنْثُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مَّتَّلِهِ

“Maka cubalah buat dan datangkanlah satu surah yang sebanding dengan *Al-Quran* itu”

14) *At-taswiyah* (penyamaan)

At-taswiyah bermaksud menyamakan antara membuat sesuatu atau tidak membuat.

Contohnya firman Allah SWT dalam surah at-Tur ayat 16:

أَصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُحِبُّ رَزْوَنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ١٦

“Rasalah (panas apinya); sama ada kamu bersabar (menderita azabnya) atau tidak bersabar, sama sahaja (tidak ada faedahnya) kepada kamu, kerana kamu dibalas dengan apa yang kamu telah kerjakan”

Dalam ayat ini Allah SWT menyatakan sama ada mereka bersabar atau tidak adalah sama sahaja ketika menghadapi seksaan api neraka.

15) *Al-imtinan* (pemberian anugerah)

Al-imtinan bermaksud suruhan menikmati sesuatu pemberian. Contohnya sebagaimana firman Allah SWT dalam surah An-Nahl ayat 114:

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ اللَّهُ حَلَالٌ طَيِّبٌ

“Maka makanlah yang halal lagi baik daripada rezeki yang telah diberikan Allah kepadamu”

16) *Al-wujub* (wajib)

Contohnya firman Allah SWT dalam surah Al-Baqarah ayat 43:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَءَاتُوا الزَّكَوَةَ وَأَرْكَعُوا مَعَ الْرُّكْعَيْنِ ٤

“Dirikanlah solat dan tunaikanlah zakat serta rukuklah kamu semua (berjemaah) bersama-sama orang-orang yang rukuk”

Suruhan bersolat dan berzakat adalah wajib dalam ayat ini.

17) *An-nadb* (sunat)

Contohnya firman Allah SWT dalam surah Al-Baqarah ayat 195:

وَأَنْفَقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“Keluarkanlah nafkah kalian di jalan Allah”

Suruhan menafkahkan harta dalam ayat ini hanya sunat sahaja.

18) *Al-ikram* (memuliakan)

Al-ikram bermaksud memuliakan. Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-Hijr ayat 46 yang bertujuan untuk memuliakan hamba-hamba-Nya kerana patuh pada perintah-Nya iaitu:

أَدْخُلُوهَا بِسْلَمٍ ءَامِنِينَ ٦

“Masuklah ke dalamnya dengan selamat”

19) *At-taskhir* (mengejek)

At-taskhir bermaksud mengejek seperti perintah Allah SWT dalam surah al-Baqarah ayat 65 yang bertujuan untuk mengejek orang kafir yang tidak patuh pada perintah-Nya dengan menyuruh mereka menjadi seperti binatang yang hina, iaitu:

٦٥ كُوْنُواْ قِرَدَةً خَسِينَ
“Jadilah kamu kera yang hina”

20) *Al-qudrah* (kekuasaan)

Contohnya firman Allah SWT dalam surah al-Baqarah ayat 117:

وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ١١٧

“Apabila Dia berkehendak (untuk menciptakan) sesuatu, maka (cukuplah) Dia hanya mengatakan: “Jadilah” Maka jadilah ia”

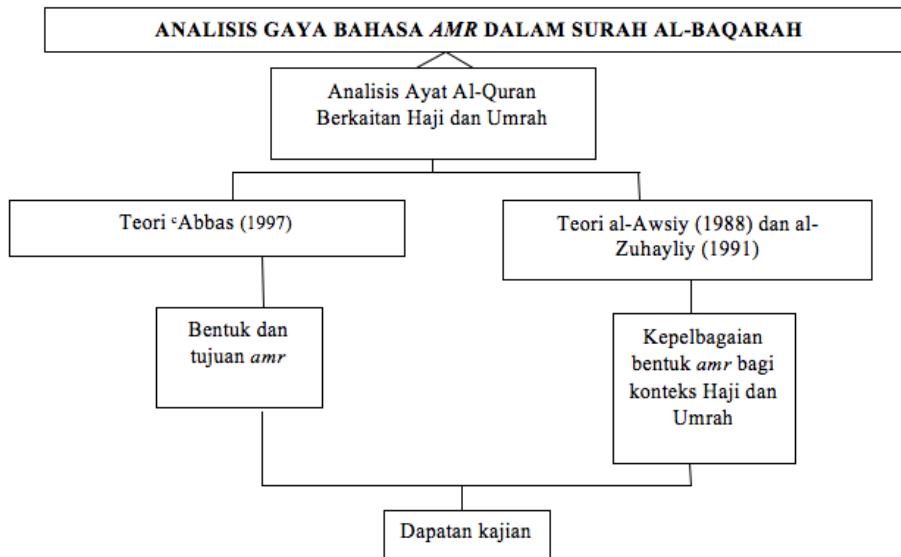
METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini merupakan pendekatan kualitatif yang menggunakan kaedah analisis teks. Penulis menggunakan teks al-Quran yang memfokuskan kepada ayat *amr* dalam surah al-Baqarah. Kaedah penyelidikan kualitatif digunakan untuk menganalisis dan merumuskan ayat-ayat *amr* ini mengikut objektif kajian yang digariskan. Secara umumnya, proses analisis teks dalam konteks ini terdiri daripada lima kategori iaitu membaca dan menafsirkan teks, membina kategori bentuk-bentuk *amr*, menentukan konteks ayat haji dan umrah, menganalisis ayat-ayat *amr* bagi konteks haji dan umrah dan mempersembahkan dapatan kajian (Kuckartz, 2014).

Dalam kajian ini, penulis menggunakan Teori °Abbas (1997) serta al-Awsiy (1988) dan al-Zuhayliy (1991). Teori °Abbas (1997) digunakan bagi memenuhi objektif pertama kajian ini, iaitu mengenal pasti bentuk dan tujuan *amr*. Penulis menggunakan teori ini kerana ia lebih lengkap, moden dan merangkumi bidang balaghah dan feqah. Selain itu, Teori °Abbas ini juga merangkumi semua jenis *amr* yang sesuai dengan kehendak objektif kajian ini. Justeru, teori ini digunakan untuk menganalisis dan merumuskan ayat-ayat *amr* berkaitan haji dan umrah dalam surah al-Baqarah dari sudut bentuk dan tujuannya. Dalam konteks bentuk-bentuk *amr* terdapat lima jenis bentuk, manakala bagi tujuan-tujuan *amr* pula terdapat dua puluh tujuan sebagaimana yang dijelaskan sebelum ini.

Sementara itu, Teori al-Awsiy dan al-Zuhayliy pula digunakan untuk memenuhi kehendak objektif kedua, iaitu mentafsirkan kepelbagaian bentuk *amr* bagi konteks haji dan umrah dalam surah al-Baqarah. Pendapat ini digunakan kerana bersesuaian dengan kehendak kajian ini untuk mentafsirkan mesej tersirat di sebalik penggunaan kepelbagaian bentuk *amr* tersebut.

Ringkasnya, kajian ini menggunakan teknik analisis teks yang memfokuskan kepada struktur ayat *amr* dalam surah al-Baqarah. Kerangka teori tersebut dijelaskan secara ringkas sebagaimana rajah 1 di bawah.

RAJAH 1. Kerangka Teori Kajian

HASIL DAN PERBINCANGAN

Dalam kajian ini penulis akan membincangkan secara terperinci tentang *uslub amr* berkaitan 5 ayat haji dan umrah dalam surah al-Baqarah. Penguraian yang terperinci akan dilakukan terhadap ayat-ayat tersebut dari sudut bentuk, tujuan dan mesej kepelbagaian *amr*. Perbincangan kajian dimulakan dengan menerangkan ayat-ayat *amr* berkaitan haji dan umrah dalam surah al-Baqarah, diikuti dengan penentuan bentuk dan tujuan *amr* dan diakhiri dengan analisis mesej kepelbagaihan bentuk *amr*.

AYAT-AYAT AMR DAN KETERANGAN UMUM

Dalam surah al-Baqarah terdapat lima ayat yang berkaitan haji dan umrah, iaitu sebagaimana berikut:

AYAT 196

وَاتَّقُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةِ اللَّهُ فَإِنْ أَحْصِرْتُمْ فَمَا أُسْتَيْسِرَ مِنْ أَلْهَدْيِ
وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحْلَهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذْى
مِنْ رَأْسِهِ فَفِدُوهُ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةً أَوْ نُسُكًّا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَنَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى
الْحَجَّ فَمَا أُسْتَيْسِرَ مِنْ أَلْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجَّ
وَسَبِّعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكُ عَشْرَةَ كَامِلَةً ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرٍ
أَلْمَسْ جِدْ أَلْحَارَمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۖ

“Sempurnakanlah ibadat haji dan umrah kerana Allah. Maka jika kamu dikepung (dan dihalang daripada menyempurnakannya ketika kamu sudah berihram, maka kamu bolehlah bertahalul serta) sembelihlah binatang korban yang mudah didapati dan janganlah kamu mencukur kepalamu (untuk bertahalul), sebelum binatang korban sampai (dan disembelih) ditempatnya. Maka sesiapa antara kamu sakit atau atau terdapat kesakitan di kepalanya (lalu dia mencukur rambutnya), hendaklah dia membayar fidyah iaitu berpuasa atau bersedekah atau menyembelih binatang korban. Kemudian apabila kamu berada kembali dalam keadaan aman, maka sesiapa yang

mahu menikmati kemudahan dengan menunaikan umrah hingga masa (mengerjakan) ibadat haji, (bolehlah dia melakukannya kemudian wajiblah dia) menyembelih korban yang mudah didapati. Tetapi jika dia tidak dapat (mengadakan binatang korban), maka hendaklah dia berpuasa tiga hari dalam masa mengerjakan haji dan tujuh hari lagi apabila kamu kembali (ke tanah air). Semuanya itu sepuluh (hari) yang sempurna. Hukum ini adalah bagi orang yang tidak tinggal menetap (di sekitar) Masjid al-Haram (Mekah). Dan bertakwalah kepada Allah dan ketahuilah Allah sangat keras seksaan-Nya.

Ayat ini menjelaskan perintah Allah SWT supaya menunaikan ibadat haji dan umrah dengan lengkap dan sempurna. Sekiranya orang yang ingin menunaikan haji dihalang oleh musuh daripada menyempurnakan ibadat tersebut, maka hendaklah mereka menyembelih binatang yang mudah didapati seperti lembu atau kambing serta dilarang daripada bercukur kepala sebelum binatang sembelihan korban sampai di tempat sembelihannya. Begitu juga, sekiranya ada antara mereka yang sakit atau terdapat kesakitan di kepalanya maka hendaklah dia membayar fidyah, iaitu sama ada berpuasa tiga hari, melakukan korban atau bersedekah kepada enam orang miskin dengan memberikan setiap seorang daripada mereka dengan kadar setengah gantang makanan. Kemudian sesiapa yang telah selesai menyempurnakan ibadat umrah dan memilih untuk menunaikan haji secara *tamattu*^c maka diwajibkan menyembelih kambing sebagai tanda syukur kepada Allah SWT. Namun sekiranya sukar didapati hendaklah dia berpuasa sebanyak sepuluh hari, iaitu tiga hari ketika ihram haji dan tujuh hari apabila pulang ke negerinya (as-Sabuniy, 1980, hlm. 240-241).

AYAT 197

وَتَرَوَدُوا فَإِنْ خَيَرُ الرَّازِدُ الْتَّقْوَىٰ وَأَتَقْفُونَ بِأُولَئِكَ الْأَلْبَابِ ۖ ۱۹۷

“Hendaklah kamu menyediakan bekalan dengan secukupnya kerana sesungguhnya bekalan yang paling baik itu ialah takwa dan bertakwalah kepada-Ku wahai orang yang berakal”

Ayat ini menjelaskan supaya menyediakan bekalan ketika menunaikan haji, iaitu bekalan untuk jasmani dan rohani. Namun begitu, bekalan yang paling baik ialah bekalan takwa iaitu melakukan amalan soleh serta taat kepada-Nya (ad-Durrah, 2008; Ibn ^cAsyur, 1984). Dalam konteks ini Allah SWT menjelaskan secara khusus supaya menyediakan bekalan takwa kerana ia sebaik-baik bekalan. Ini merupakan petunjuk atau peringatan dari Allah SWT supaya bersedia serta mempersiapkan diri dengan amalan soleh dan taat kepada-Nya.

AYAT 198

فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ كُرُوْا أَللَّهُ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۖ
وَأَذْكُرُوهُ كَمَا هَذِهِكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الظَّالِّينَ ۖ ۱۹۸

“Kemudian apabila kamu bertolak dari Arafah (menuju ke Muzdalifah), maka sebutlah nama Allah (dengan doa, talbiah dan tasbih) di tempat Masy^car al-Haram, dan ingatlah kepada Allah dengan menyebut-Nya sebagaimana Dia telah memberi hidayah kepadamu. Sesungguhnya kamu sebelum itu termasuk dalam kalangan orang yang sesat”

Ayat ini menjelaskan perintah Allah SWT supaya berzikir dengan berdoa, *bertalbiah*, *bertakbir*, *bertahlil*, mentauhidkan serta memuji Allah SWT dan seumpamanya ketika di Masy^carilharam iaitu Muzdalifah (al-Adwiy, 1996; ad-Durrah, 2008). Menurut ^cUthaymin

(2005) bahawa yang dimaksudkan dengan zikir dalam ayat ini ialah solat kerana perkara pertama yang dimulai oleh nabi di *Masy'arilharam* ialah solat, iaitu solat Maghrib dan Isya' secara *jama'* dan *qasr*. Begitu juga az-Zamakhsyariy (2010) yang menjelaskan bahawa ada pendapat menyatakan bahawa ia bermaksud solat Maghrib dan Isya'. Justeru, tiada keraguan bahawa solat merupakan zikir kepada Allah SWT bahkan ia adalah taman-taman zikir seperti bacaan dalam solat, *takbir*, *tasbih*, *qiam*, *ruku'*, *sujud* dan duduk. Secara kesimpulannya, zikir tersebut ialah zikir dengan hati, lidah dan anggota badan. Semua perbuatan yang dilakukan di *Masy'arilharam* adalah ibadah, antaranya solat Maghrib, Isya' dan *Fajr*.

Di samping itu juga, perintah berzikir dituntut ke atas siapa yang diberikan petunjuk setelah berada dalam kesesatan dan mengetahui apa yang tidak diketahui. Nikmat ini ialah antara nikmat yang paling besar yang wajib disyukuri melalui zikir dengan hati dan lidah (as-Sa'adiy, 2002). Allah SWT mengulangi perintah supaya mengingati-Nya serta bertakwa kepada-Nya sebagai petunjuk tentang kepentingan ibadah dalam memperbaiki diri dan melakukan perbuatan yang baik serta menjauhi perkara yang buruk. Manakala orang yang tidak yakin dengan Allah SWT kadangkala akan melakukan dan meninggalkan amalan yang baik serta sebaliknya (al-Zuhayliy, 1991).

AYAT 199

١٩٩ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَأَسْتَغْفِرُ لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

"Kemudian hendaklah kamu bertolak dari (Arafah) tempat bertolaknya orang ramai dan pohonlah ampun kepada Allah. Sesungguhnya Allah Maha Pengampun lagi Maha Penyayang"

Ayat ini menjelaskan perintah Allah SWT supaya beredar dari Arafah sebagaimana orang ramai beredar dari berwukuf di Arafah. Hal ini untuk membantalkan apa yang dilakukan oleh orang-orang pada zaman jahiliyyah iaitu berbangga dengan kemegahan nenek moyang masing-masing. Oleh kerana amalan haji adalah banyak dan boleh berlaku kecuaian padanya, maka Allah SWT memerintahkan supaya beristighfar kepada-Nya kerana rahmat dan keampunan-Nya sangat luas (al-Zuhayliy, 1991).

AYAT 203

وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعَ دُوَّدَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمِ مَيْنَنْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنْ أَنْقَلَ وَأَنْقُرُوا اللَّهَ وَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ٢٠٣

"Berzikirlah dengan menyebut nama Allah dalam beberapa hari yang tertentu bilangannya. Kemudian sesiapa yang segera (meninggalkan Mina) pada hari yang kedua, maka tidaklah berdosa ke atasnya dan sesiapa yang melambatkan (meninggalkan Mina) maka dia juga tidak berdosa. (Ketiadaan dosa itu adalah) bagi orang yang bertakwa dan hendaklah kamu bertakwa kepada Allah, dan ketahuilah sesungguhnya kamu akan dihimpunkan kepada-Nya."

Ayat di atas merupakan perintah Allah SWT supaya memperbanyakkan zikir dengan mengingati-Nya pada hari-hari Tasyriq, iaitu hari kesebelas hingga ketiga belas Zulhijjah. Zikir pada hari-hari tersebut ialah *bertahlil* dan *bertakbir* setelah selesai solat fardhu, ketika menyembelih korban dan ketika melontar *jamrah* (as-Sa'adiy, 2002; al-Zuhayliy, 1991).

BENTUK DAN TUJUAN AMR BAGI KONTEKS HAJI DAN UMRAH

Terdapat dua bentuk *amr* dalam ayat 196. Pertamanya ialah *fīl amr* iaitu **اتقوا، أتموا** dan **اعلموا** manakala bentuk kedua ialah *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* iaitu **فما فدية، استيسر**. Menurut pendapat ahli tafsir antaranya az-Zamakhsyariy (2010), al-Zuhayliy (1991), ar-Raziy (1997) dan ḡUthaymin (2005) bahawa asal ungkapan-ungkapan tersebut ialah **فعليكم ما استيسر، فعليه صيام فدية** yang terdiri daripada subjek dan predikat tetapi predikatnya digugurkan dan subjeknya dikekalkan.

Tujuan *amr* bagi ungkapan **أتموا** yang bermaksud *sempurnakanlah* iaitu haji dan umrah adalah wajib bagi haji menurut pendapat *jumhur* ulama, manakala mengenai hukum umrah terdapat perbezaan pendapat (al-Zuhayliy, 1991). Menurut imam as-Syafī'i dan Hanbali umrah ialah wajib bagi orang yang berkewajipan haji. Hal ini kerana mereka berpendapat perintah supaya mengerjakan dan melaksanakannya dengan sempurna menunjukkan wajib (as-Sabuniy, 1980; Ibn ḡAsyur, 1984).

Manakala menurut imam Malik dan Hanafi, umrah adalah sunat kerana semua ayat menerangkan tentang kewajipan haji dan tiada dalil kukuh tentang kewajipan umrah. Demikian juga hadis-hadis yang berkaitan dengan rukun Islam juga tidak menyebut tentang umrah. Menurut as-Syafī'i, Abd Razzaq, Ibn Abi Syaibah, Ibn Majah, Abd bin Humaid daripada Abi Soleh al-Hanafi bahawa Nabi saw bersabda: "Haji adalah jihad, dan umrah adalah ibadat sukarela iaitu sunat" (as-Sabuniy, 1980; az-Zamakhsyariy, 2010).

Penulis berpendapat ibadah haji dan umrah bersifat wajib berdasarkan sabda Nabi saw bahawa umrah termasuk dalam ibadah haji. Umrah yang dimaksudkan di sini ialah umrah yang wajib dilakukan ketika menuaikan haji. Kedua-dua ini wajib disempurnakan bersama-sama sebagaimana firman Allah SWT dalam ayat tersebut. Di samping itu, umrah adalah *ma'ātūf* kepada haji yang menunjukkan wajib.

Tujuan *amr* bagi ungkapan **اتقوا** pula yang bermaksud *bertakwalah* adalah wajib (ḡUthaymin, 2005; Abu Hayyan, 1983). Al-Maraghiy (1946) juga menjelaskan secara umumnya supaya bertakwa kepada Allah SWT dengan mengerjakan segala perintah-Nya dan menjauhi larangan-Nya. Seterusnya tujuan *amr* bagi ungkapan **اعلموا** yang bermaksud *ketahuilah* menunjukkan *tahdīd* iaitu ancaman terhadap sesiapa yang melanggar segala perintah dan larangan Allah SWT (ad-Durrah, 2008; ḡUthaymin, 2005).

Bagi tujuan *amr* pada ungkapan **فما استيسر** yang bermaksud *sembelihlah binatang korban yang mudah didapati*, adalah wajib mengerjakannya kerana menurut ar-Raziy adalah diwajibkan atas orang yang dikepung dan dihalang daripada menyempurnakan haji ketika sudah berihram supaya menyembelih *dam* yang mudah didapati sama ada ia dalam keadaan *bertahallul* atau berihram (ar-Raziy, 1997). Al-Maraghiy (1946) juga menjelaskan bahawa diwajibkan menyembelih haiwan ternakan apabila tidak boleh menyempurnakan manasik haji kerana musuh, sakit atau seumpamanya.

Tujuan *amr* bagi ungkapan **فدية** yang bermaksud *hendaklah membayar fidyah* bagi orang sakit ialah wajib. Hal ini kerana diwajibkan membayar *fidyah* sekiranya memotong rambut kerana penyakit yang disebabkan kutu, cedera, atau seumpamanya. Ia diberi pilihan sama ada untuk berpuasa tiga hari atau sedekah dengan memberi makan kepada orang miskin atau menyembelih kambing (as-Sywakaniy, 1994; al-Maraghiy, 1946; Abu Hayyan, 1983).

Tujuan *amr* pada ungkapan **فما استيسر** yang bermaksud *sembelihlah binatang korban yang mudah didapati* adalah wajib apabila melakukan haji *tamattu'*. Kewajipan ini sebagai

tanda kesyukuran kepada Allah SWT kerana memberikan kesempatan mengumpulkan dua ibadah iaitu umrah dan haji dalam satu masa (al-Maraghiy, 1946).

Manakala tujuan *amr* bagi ungkapan **فصيام** yang bermaksud *hendaklah berpuasa* adalah wajib sekiranya tidak menemui binatang korban atau tidak mampu kerana kekurangan wang. Dalam situasi ini diwajibkan berpuasa selama tiga hari selepas ihram haji sebelum enam Zulhijjah iaitu sebelum hari *Tarwiyah* dan hari Arafah serta diikuti tujuh hari apabila pulang ke negerinya atau dalam perjalanan (al-Zuhayliy, 1981; al-Maraghiy, 1946; Abu Hayyan, 1983).

Seterusnya, dalam ayat 197 pula terdapat satu bentuk ungkapan *amr* iaitu *fī'l amr* pada perkataan **اتقون** و**تزودوا**. Tujuan *amr* bagi ungkapan **تزودوا** bermaksud *berbekallah* adalah wajib iaitu menyediakan bekalan makanan dan takwa. Bekalan takwa ialah memperbanyakkan amalan-amalan soleh serta menjauhi semua larangan-Nya. Manakala ungkapan *amr* **اتقون** yang bermaksud *bertakwalah* bersifat wajib kerana orang yang berakal ialah orang-orang yang bertakwa ('Uthaymin, 2005).

Dalam ayat 198 pula terdapat satu bentuk ungkapan *amr* iaitu *fī'l amr* pada perkataan **واذكروا** و**اذكروه**. Tujuan *amr* bagi ungkapan **اذكريوا** yang bermaksud *berzikirlah* di *Masy'arikharam* adalah wajib kerana zikir yang dimaksudkan di sini ialah solat sebagaimana penulis sebutkan sebelum ini dalam keterangan umum ayat ini. Hal ini kerana perbuatan yang dilakukan dalam solat merupakan zikir kepada Allah SWT sebagaimana dilakukan oleh Rasulullah saw ketika di *Masy'arikharam* ('Uthaymin, 2005). Seterusnya Tantawiy juga menjelaskan bahawa *amr* tersebut menunjukkan wajib kerana perbuatan yang baik itu merupakan petunjuk-Nya. Dengan berzikir juga akan mengeluarkan manusia dari kesesatan dan kegelapan kepada cahaya maka diwajibkan untuk memperbanyakkan mengingati dan memuji Allah SWT (Tantawiy, 1987). Bagi ungkapan seterusnya **واذكريوا** yang bermaksud *ingatlah kepada-Nya* menunjukkan wajib mengingati Allah SWT kerana Dia telah memberikan petunjuk kepada manusia ('Uthaymin, 2005). Al-Maraghiy pula menjelaskan *hendaklah berzikir* sebagaimana Allah SWT mengajar manusia cara berzikir iaitu merendahkan diri, mengharapkan pahala dengan penuh kesungguhan dan juga dengan rasa takut dan rindu kepada Allah SWT (al-Maraghiy, 1946).

Dalam ayat 199 pula terdapat satu bentuk ungkapan *amr* iaitu *fī'l amr* أَفِيضُوا yang bermaksud *bertolaklah* iaitu ke Muzdalifah. Tujuan *amr* tersebut adalah wajib bagi mereka bertolak daripada Arafah (al-Jassas, 1992: 387). Seterusnya tujuan *amr* bagi ungkapan **استغفروا** و**استغفروا** iaitu *mohonlah ampun* adalah sunat. Hal ini kerana Rasulullah saw menggalakkan umatnya beristighfar dalam semua keadaan pada setiap masa (ad-Durrah, 2008).

Dalam ayat 203 pula terdapat satu bentuk ungkapan *amr* iaitu *fī'l amr* pada ungkapan **اعلموا** و**اذكريوا**. Menurut sebahagian ulama tujuan *amr* bagi ungkapan **اعلموا** و**اذكريوا** yang bermaksud *berzikirlah* ialah sunat kerana konteks ayat ini ialah perintah supaya bertakbir pada hari-hari *Tasyriq* iaitu ketika melontar *jamrah*, ketika menyembelih binatang korban dan setelah selesai solat wajib (as-Sa'adiy, 2002). Seterusnya ungkapan **اتقوا** و**اعلموا** menunjukkan wajib bertakwa kepada Allah SWT semasa melakukan ibadah haji dengan melakukan segala perintah-Nya dan meninggalkan larangan-Nya, manakala tujuan *amr* merupakan amaran bahawa manusia akan dikumpulkan pada Hari Kiamat dan kemudian dibangkitkan kembali untuk menerima ganjaran amal perbuatan sama ada yang baik atau buruk dan amalan yang paling baik ialah amalan orang-orang yang bertakwa kepada-Nya ('Uthaymin, 2005).

Secara keseluruhannya, tujuan *amr* dalam ayat berkaitan haji dan umrah mempunyai tiga tujuan iaitu wajib, *tahdid* atau amaran dan sunat. Wajib mempunyai dua belas ayat, manakala *tahdid* atau amaran mempunyai dua ayat, sebagaimana sunat juga mempunyai dua ayat.

KEPELBAGAIAN BENTUK AMR BAGI KONTEKS HAJI DAN UMRAH

Dalam suruhan mengerjakan haji dan umrah, Allah SWT menggunakan lebih daripada satu bentuk *amr* iaitu *fi'l amr* dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*. Persoalan yang timbul ialah kenapa digunakan lebih daripada satu bentuk dan adakah mesej tertentu yang ingin disampaikan?

Terdapat dua bentuk *amr* yang digunakan dalam ayat 196. Pertamanya ialah *fi'l amr* pada ungkapan اَتَمُوا اَعْلَمُوا و *اتَّقُوا* yang memerintahkan supaya menyempurnakan haji dan umrah serta ketakwaan kepada Allah SWT. Keduanya ialah *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* pada ungkapan فِي الْأَسْتِیْرِ، فِي الْفَدِيَّةِ و *فَصَيَّامٌ* untuk menjelaskan mengenai kelonggaran ketika melakukan haji dan umrah, berlaku halangan, sakit, tersesat atau seumpamanya ketika menunaikannya.

Sebagaimana dimaklumi bahawa *fi'l amr* merupakan suruhan atau permintaan yang ditujukan kepada diri kedua atau *mukhatab* manakala *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* pula merupakan suruhan atau permintaan dalam bentuk ayat penyata kepada diri ketiga atau *gha'ib*. Al-Awsiy berpendapat bahawa *fi'l amr* merupakan arahan yang sangat tegas dan kuat berbanding bentuk-bentuk *amr* yang lain (al-Awsiy, 1988). Secara logiknya ketegasan itu pastinya menyentuh perkara asas dan penting yang sangat ditekankan. Manakala bagi bentuk *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*, al-Zuhayliy (1991) mengatakan bahawa bentuk tersebut bersifat kelembutan. Secara logiknya juga kelembutan itu diperlukan dalam situasi yang sukar dan tertekan.

Ringkasnya *fi'l amr* merupakan suruhan atau permintaan yang ditujukan kepada diri kedua atau *mukhatab* dan bersifat tegas serta kuat, yang berkaitan perkara asas dan utama, manakala *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* pula merupakan suruhan atau permintaan dalam bentuk ayat penyata kepada diri ketiga, atau *gha'ib* dan bersifat lembut berkaitan perkara yang sukar. Penulis berpendapat bahawa gabungan ciri-ciri *amr* ini sesuai diaplikasi terhadap dua bentuk *amr* yang digunakan dalam konteks haji dan umrah iaitu *fi'l amr* dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy*.

Penggunaan *fi'l amr* yang menunjukkan kewajipan ibadah haji dan umrah adalah kerana ditujukan secara langsung kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang melakukan kedua-dua ibadah tersebut. Ia merupakan arahan yang sangat tegas kerana haji merupakan rukun Islam yang kelima dan umrah pula berkaitan dengannya. Haji dan umrah perlu disempurnakan dengan rukun-rukunnya, syarat-syaratnya dan seluruh amalan yang berkaitan dengan kedua-duanya.

Seterusnya ungkapan *fi'l amr* و *اتَّقُوا* و *اعْلَمُوا* yang merupakan suruhan supaya bertakwa dan amaran terhadap seksaan Allah SWT. Penggunaan *fi'l amr* di sini adalah kerana ditujukan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat dalam ibadah tersebut, di samping untuk menegaskan berkaitan perkara asas yang paling utama ketika menunaikan haji dan umrah iaitu supaya dapat memantapkan ketakwaan kepada Allah SWT dan amaran terhadap seksaan-Nya yang sangat berat bagi sesiapa yang tidak bertakwa.

Jika diperhatikan tujuan utama ibadah haji dan umrah adalah untuk memantapkan ketakwaan kepada Allah SWT. Sekiranya melanggari perintah-Nya maka Allah SWT

mengingatkan bahawa seksaan-Nya sangat berat. Perintah supaya bertakwa kepada Allah SWT merupakan suruhan agar melakukan dan menjaga semua perintah-Nya dan meninggalkan segala larangan-Nya khususnya ketika melakukan ibadah haji kerana ibadah ini tidak sunyi daripada kesulitan dan kesukaran maka ayat ini memberi peringatan mengenai seksaan-Nya terhadap sesiapa yang melanggari hukum dan perintah-Nya sebagaimana disyariatkannya serta supaya tidak memandang remeh ketika melakukan ibadah tersebut (ad-Durrah, 2008; Ibn 'Asyur, 1984; Rasyid Rida, 1999).

Bentuk seterusnya ialah *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* iaitu **فَمَا استيسر** yang menjelaskan kelonggaran supaya menyembelih binatang korban. Bentuk ini digunakan kerana ia ditujukan kepada orang yang terhalang daripada menunaikan haji atau umrah disebabkan oleh penyakit, musuh dan sebagainya dan ia tidak selalu berlaku kecuali dalam keadaan tertentu dan terpencil. Ia juga bersifat lembut kerana terhalang daripada menunaikan haji atau umrah dan memasuki Mekah merupakan kesulitan dan memberi tekanan kepada para jemaah.

Ungkapan seterusnya juga ialah *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* iaitu **فَفديبة** yang menjelaskan kelonggaran supaya membayar *fidyah* sama ada dengan berpuasa, bersedekah atau berkorban. Ia ditujukan kepada orang tertentu sahaja yang mengalami masalah dan kesakitan di kepala seperti kutu, luka, pening dan sebagainya. Ia bersifat lembut kerana kesakitan merupakan masalah dan kesukaran yang perlu dihadapi dengan penuh kesabaran dan kecekalan.

Bentuk *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* berikutnya ialah **فَاستيسر** yang menjelaskan kelonggaran supaya membayar *dam* dengan menyembelih binatang yang mudah didapati. Penggunaan *uslub* ini adalah kerana ia ditujukan kepada orang yang menunaikan haji dan umrah secara *tamattu'* yang dilakukan oleh sebahagian jemaah haji sahaja. *Uslub* ini bersifat lembut kerana haji kebiasaannya melibatkan orang yang merantau dan musafir dari luar, yang memerlukan kepada kelonggaran. Menurut al-Zuhayliy (1991) orang yang merantau lebih memerlukan kelonggaran kerana terpaksa menanggung beban perjalanan yang sukar. Oleh itu mereka dibenarkan melakukan ibadah haji secara *tamattu'* iaitu melakukan umrah terlebih dahulu, tetapi hendaklah membayar *dam* dengan menyembelih binatang. Walau bagaimanapun, sekiranya tidak mampu, kehabisan wang atau tiada binatang sembelihan maka diberi kelonggaran lain iaitu berpuasa sebagaimana dijelaskan dalam ungkapan **فَصيام** supaya berpuasa tiga hari dalam masa haji dan tujuh hari setelah pulang dari haji (ad-Durrah, 2008, hlm. 457; as-Sabuniy, 1980). Ungkapan **فَصيام** juga merupakan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* yang merupakan rentetan daripada ketidakmampuan menyembelih binatang.

Oleh itu, jelas di sini bahawa *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* digunakan dalam situasi kesukaran dan kesulitan seperti terkepung, sakit, tiada perbelanjaan, tersesat, merantau dari jauh atau seumpamanya yang memerlukan kepada kelonggaran dan kelembutan. Bentuk *amr* yang menunjukkan kelembutan ini ialah *uslub khabariy* yang memberi makna *insyaiy*.

Berdasarkan penjelasan ini, jelas menunjukkan penggunaan *amr* dalam konteks haji dan umrah mempunyai keistimewaan tertentu, iaitu *fi'l amr* sebagai arahan yang lebih tegas untuk menjelaskan perkara-perkara asas dan utama dalam haji dan umrah, sementara *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* sebagai kelembutan untuk memudahkan atau meringankan keadaan orang yang menghadapi kesukaran dalam melaksanakan ibadah tersebut seperti dalam keadaan terkepung, sakit, kurang perbelanjaan atau seumpamanya. Kemudian dibawakan lagi *fi'l amr* yang menunjukkan arahan yang lebih tegas sebagai

peringatan supaya ibadah tersebut tidak dipandang remeh serta hendaklah melakukannya sebagaimana disyariatkan oleh Allah SWT.

Dalam ayat 197 pula terdapat satu bentuk *amr* iaitu *fi'l amr* pada ungkapan تزودوا **اتقون** yang mana merupakan arahan lanjutan supaya menyediakan bekalan takwa ketika menunaikan haji dan umrah. Penggunaan *fi'l amr* di sini adalah ditujukan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat secara langsung dengan ibadat haji, manakala bekalan takwa pula merupakan perkara asas dan utama dalam ibadah tersebut. Al-Adwy (1996) menyatakan bahawa orang yang bermusafir di dunia memerlukan kepada perkara asas sepanjang permusafiran iaitu makanan, minuman dan pengangkutan. Oleh itu, jika sepanjang permusafiran di dunia bekalan tersebut menjadi asas dan keperluan manusia apatah lagi permusafiran yang menuju ke akhirat sehingga termaktub dalam al-Quran supaya menyediakan bekalan takwa. Hal ini kerana musafir tersebut bertujuan untuk beribadah dan mengunjungi tempat yang paling agung iaitu Baitullah.

Dalam ayat 198 pula terdapat satu bentuk *amr* iaitu *fi'l amr* pada perkataan **اذكروا** و**واذكروه** yang menyuruh supaya berzikir kepada Allah SWT iaitu solat sebagaimana dijelaskan dalam keterangan ayat sebelum ini serta melakukan amalan berbentuk ibadah ketika berada di Arafah. Penggunaan *fi'l amr* di sini merupakan arahan lanjutan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat secara langsung dalam ibadah haji, di samping untuk menegaskan perkara asas dan utama ketika melaksanakan haji iaitu berzikir dengan melakukan solat ketika di Arafah. Solat merupakan taman-taman zikir sebagaimana pendapat Uthaymin kerana asas solat itu sendiri ialah doa dan padanya ada bacaan, *takbir*, *tasbih*, *qiam*, *sujud*, *rukuk* dan duduk. Di samping itu, Hari Arafah mempunyai kelebihan yang sangat besar, antaranya digandakan amalan-amalan soleh yang dilakukan serta dihapuskan dosa setahun lalu dan setahun akan datang. Rasulullah saw bersabda “Sebaik-baik doa ialah doa pada Hari Arafah dan sebaik-baik ucapanku dan ucapan para nabi sebelumku adalah لا إله إلا الله وحده لا شريك له (ad-Durrah, 2008).

Begitu juga dalam ayat 199 *fi'l amr* أفيضوا yang merupakan suruhan supaya beredar atau bertolak dari Arafah ditujukan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat secara langsung dalam ibadah haji. Ia juga menegaskan perkara asas dan utama dalam ibadat haji kerana bertolak dari Arafah yang merupakan rukun haji merupakan tindakan yang perlu dilakukan untuk melakukan wajib haji yang lain, iaitu bermalam di Muzdalifah.

Manakala *fi'l amr* استغفروا yang merupakan suruhan supaya memohon ampun atas dosa-dosa lalu kepada Allah SWT selepas wukuf di Arafah dan setelah bertolak darinya juga ditujukan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat secara langsung dalam ibadah haji. Ia juga merupakan perkara asas dan utama dalam ibadat haji kerana permohonan ampun sangat penting untuk diterima ibadat haji dan mendapatkan haji mabrur dan kemungkinan melakukan dosa dalam ibadat haji sangat besar kerana terdapat banyak cabaran ketika menunaikannya.

Dalam ayat 203 pula *fi'l amr* اذكروا yang merupakan suruhan supaya berzikir kepada Allah SWT pada hari-hari *Tasyrik* di Mina ditujukan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat secara langsung dalam ibadah haji. Ia juga menegaskan perkara asas dan utama ketika melaksanakan haji kerana zikir memberi banyak makna dan yang paling utamanya ialah solat yang mengandungi bacaan, *takbir*, *tasbih*, *qiam*, *sujud*, *rukuk* dan sebagainya. Al-Maraghiy (1946) menjelaskan bahawa berzikir dapat menjauahkan diri dari maksiat sekaligus menjadikan manusia orang yang bertakwa kepada Allah SWT.

Seterusnya *fi'l amr* pada ungkapan اتقوا و اعلموا yang merupakan suruhan supaya memantapkan ketakwaan kepada-Nya dan peringatan bahawa manusia akan dikumpulkan untuk diperhitungkan segala amalan yang dilakukannya adalah ditujukan secara khusus kepada *mukhatab* atau pihak kedua iaitu orang yang terlibat secara langsung dalam ibadah haji tersebut. Ia juga merupakan perkara asas dan utama kerana takwa dan peringatan mengenai hari Mahsyar untuk perhitungan dan timbangan amalan merupakan perkara asas dan utama untuk mendapat haji mabruk.

KESIMPULAN

Secara kesimpulannya, penulis merumuskan di sini bahawa Allah SWT menggunakan ungkapan berbentuk *fi'l amr* pada permulaan ayat yang merupakan arahan menunaikan haji dan umrah kerana menunjukkan arahan yang sangat tegas terhadap perkara asas dan utama yang melibatkan rukun Islam. Kemudian Allah SWT menggunakan bentuk *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* sebagai kelembutan untuk menjelaskan kelonggaran bagi sesiapa yang terkepung, sakit, tersesat, kekurangan belanja atau seumpamanya. Kemudian dibawakan lagi bentuk *fi'l amr* sebagai arahan yang sangat tegas untuk menjelaskan perkara asas dan utama dalam ibadah haji, iaitu memantapkan ketakwaan kepada Allah SWT. Kemudian dengan menggunakan bentuk yang sama Allah SWT menegaskan dengan arahan yang sangat tegas supaya berzikir yang memberi maksud solat dan amalan ibadat yang lain ketika berada di Arafah. Hal ini kerana solat merupakan perkara asas yang paling utama ketika melakukan haji. Setelah itu bentuk *fi'l amr* digunakan lagi untuk menyuruh supaya bertolak dari Arafah ke Muzdalifah yang merupakan rukun dan wajib haji. Begitu juga digunakan bentuk *fi'l amr* sebagai suruhan untuk memohon ampun kepada Allah SWT dan berzikir pada hari-hari *Tasyriq* serta bertakwa kepada-Nya kerana semuanya ini sangat penting untuk diterima ibadah haji dan mendapat haji mabruk.

PENUTUP

Dapatkan kajian mendapati bahawa konteks haji dan umrah mempunyai dua bentuk *amr* iaitu *fi'l amr* dan *uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* serta tiga tujuan *amr* padanya iaitu wajib, ancaman dan sunat. Manakala bagi mesej tersirat kepelbagaiannya bentuk *amr* merumuskan bahawa *fi'l amr* merupakan arahan kepada *mukhatab* atau orang kedua secara tegas dan kuat yang menunjukkan kesungguhan untuk menjelaskan perkara-perkara asas dan utama. *Uslub khabariy* yang memberi makna *insya'iy* pula bersifat kelembutan dan digunakan dalam situasi dan perkara yang sukar. Oleh itu, kepelbagaiannya bentuk *amr* yang digunakan mengikut konteks dan situasi tertentu mempunyai keunikan dan mesej tersirat yang tersendiri. Ini merupakan satu dapatan baru dan kajian ini boleh dilanjutkan lagi dalam surah lain selain al-Baqarah.

RUJUKAN

- Al-Quran al-Karim
- Abbas, F. H. (1997). *Ilm al-Ma'ani*. Jordan: Dar al-Furqan.
- Uthaymin, M. S. (2003). *Tafsir al-Quran al-Karim*. Riyadh: Dar Ibn Jauzi.
- Abdul Aziz Atiq. (2009). *Ilm al-Ma'ani*. Beirut: Dar an-Nahdah al-'Arabiyyah.
- Abdul Fatah Fayyud, B. (2013). *Ilm al-Ma'ani*. Al-Qahirah: Mu'assasah al-Mukhtar.
- Abdul Wahid Salleh. (2006). *Ilmu al-Ma'ani*. Kuala Terengganu: Bait al-Hikmah.

- Abu Hayyan, Muhammad bin Yusof bin Ali bin Yusof bin Hayyan al-Andalusi al-Gharnati. (1983). *Tafsir al-Bahr al-Muhit*. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-`Arabiyy.
- Ad-Durrah, M. A. T. (2008). *Tafsir al-Quran al-Karim Icrabuhu wa Bayanuhu*. Damsyik: Dar Ibn Kathir.
- Al-`Adwiyy, A. M. (1996). *At-Tashil li Ta'wil at-Tanzil*. Mesir: ad-Daqahliyah.
- Al-Awsiy, Q. I. (1988). *Asalib at-Talab `inda al-Nahwiyyin wal Balaghiiyyin*, Baghdad: Wizarah at-T`lim al-`Ali wa al-Bahth al-Ilmiyy.
- Al-Hasyimi, S. A. (2008). *Jawahir al-Balaghah fi al-Ma'ani wa al-Bayan wa al-Badi'*. Beirut: Mu'assasah al-Ma`arif.
- Al-Husaini, Khalaf Muhammad. (1985). *Obor al-Quran*. Majlis Tertinggi Hal Ehwal Agama Islam CAIRO. Yayasan Islam Terengganu.
- Al-Jassas, A. B .A. (1992). *Ahkam al-Quran*. Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-`Arabiyy.
- Al-Maraghiyy, A. M. (1946). *Tafsir al- Maraghiyy*. Mesir: Maktabah Mustafa al-Babiy al-Halabiyy.
- Al-Zuhayliyy, W. (1991). *Tafsir al-Munir*. Beirut: Dar al-Fikr al-Mu`asir.
- Ar-Raziy, F. (1997). *Tafsir al-Kabir*. Lubnan: Dar al-Fikr.
- As-Sa`diyy, A. N. (2002). *Taysir al-Karim ar-Rahman fi Tafsir Kalam al-Mannan*, Riyadh: Dar as-Salam.
- As-Sabuniyy, M. 'A. (1980). *Rawai` al Bayan Tafsir Ayat Ahkam*. Damsyik: Maktabah al-Ghazali.
- As-Syawkaniyy, M. (1994). *Fath al-Qadir*. Beirut: Dar al-Ma`rifah.
- Az-Zamakhshariyy, A. (2010). *Al-Kasysyaf*. Al-Qahirah: Maktabah Mesr.
- Hamka, Abdul Malik Abdul Karim Amrullah. (2015). *Tafsir al-Azhar*. Kuala Lumpur: PTS Islamika Sdn Bhd.
- Husni bin Abdullah. (2017). *Uslub Hakim Dalam Hadis Nabi saw Satu Pendekatan Dakwah Berkesan. HADIS: International Reviewed Academic Journal*. Vol. 7(13), 1-2.
- Ibn `Asyur, M. T. (1984). *At-Tahrir wa at-Tanwir*. Tunisia: Dar Sahnun.
- Ibn Kathir, A. F. I. (1999). *Tafsir al-Quran al- 'Azim*. Riyadh: Dar at-Tayyibah.
- Kuckartz, U. (2014). *Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods, Practice & Using Software*. London: Sage Publications Ltd.
- Muhamad Khairul Anuar Bin Zulkepli. (2016). Buah-Buahan Dalam Al-Quran Menerusi Aspek Bahasa Arab. *Jurnal Sultan Alauddin Sulaiman Shah*. Vol. 3(2), 167.
- Rasyid Rida, M. (1999). *Tafsir al-Manar*. Beirut: Dar Kutub al-Ilmiyyah.
- Roslan Ab. Rahman, Hashim Mat Zain, Md Nor Abdullah & Hasan al-Banna Muhammad (2012). Keindahan Gaya Bahasa al-Quran: Satu Tinjauan *Isti`arah* Dalam Juzuk Kedua. *Jurnal Ulum Islamiyyah*. Vol. 9(12), 1-2.
- Tantawiy, M. S. (1987). *Tafsir al-Wasit*. Al-Qahirah: Dar Nahdah Mesr.
- Wan Azura Wan Ahmad, Lubna Abd Rahman, Arnida A. Bakar & Ahmad Pangidoan Nasution. (2006). *Pendekatan dan Strategi Efektif Dalam Penguasaan Bahasa Arab*. Nilai: Penerbit USIM.
- Zamri Rajab & Kaseh Abu Bakar. (2011). Penggunaan Syahid al-Quran Dalam *Kitab Sharh Ibn `Aqil* dan *Sharh Qatr al-Nada Wa Bal al-Sada Bab al-Marfu` cat*: *Gema Online®: Journal of Language Studies*. Vol. 11(2), 84-85.

PENULIS

Syakirah Bt Rifa'in@Mohd Rifain merupakan calon Doktor Falsafah dalam bidang bahasa Arab (Balaghah) di Fakulti Bahasa dan Linguistik, Universiti Malaya.

Dr. Mat Taib bin Pa merupakan pensyarah kanan di Jabatan Bahasa Arab dan Timur Tengah, Fakulti Bahasa dan Linguistik, Universiti Malaya. Bidang kajian dan kepakaran beliau adalah bahasa al-Quran, kurikulum bahasa Arab dan terjemahan dua hala Arab-Melayu.

Prof. Madya Dr Rosni Samah merupakan Profesor Madya di Fakulti Pengajian Bahasa Utama, Universiti Sains Islam Malaysia. Bidang pengkhususan beliau ialah bahasa dan sastera Arab, terjemahan dan pengajaran bahasa Arab sebagai bahasa asing.